

Košer víno Zdeněk Koudelka¹

Vinařský zákon chrání zvláštní označení vín vyráběných pro účely církve nebo náboženské společnosti (dále jen církev). Na Moravě a v Čechách je to mešní víno a košer víno. Pro takové označení vína je nutný písemný souhlas příslušné církve. Který orgán církve má oprávnění udělovat souhlas, je plně na dané církvi. Nemusí jít o církevní orgán či církevního funkcionáře se sídlem na území Čech, Moravy a Slezska, pokud má pro toto území církevní pravomoc.² Neoprávněné označení je trestáno jako správní delikt s možností sankce až 4 000 000 Kč.³ Příslušnou k udělení pokuty je Státní zemědělská a potravinářská inspekce⁴ v promlčecí subjektivní lhůtě 2 let a objektivní 5 let.⁵

V rámci Státní zemědělské a potravinářské inspekce rozhoduje o pokutě v prvním stupni příslušný územní inspektorát Státní zemědělské a potravinářské inspekce. Správní zvláštností je, že v oblasti vinařství má inspektorát v Brně územní působnost nejen obecně danou pro vyšší územní samosprávné celky Jihomoravského a Zlínského kraje,⁶ ale celostátní pro určitá vinařská rozhodnutí stanovená zákonem.⁷ Tato zvláštnost v oblasti správního práva je důsledkem nutné specializace úředníků i materiální základy inspektorátu na problematiku vinařství, přičemž 96% všech vinic v České republice je na Moravě v Jihomoravském a Zlínském kraji (okres Uherské Hradiště). Celostátní vinařská působnost brněnského Inspektorátu Státní zemědělské a potravinářské inspekce se však nevztahuje na rozhodování o správních deliktech v označení mešního a košer vína, kde v prvním stupni vykonávají působnost všechny územní inspektoráty Státní zemědělské a potravinářské inspekce. O odvolání proti rozhodnutí územního inspektorátu rozhoduje Ústřední inspektorát v Brně,⁸ případnou správní žalobu lze podat ke krajskému soudu podle sídla inspektorátu, který rozhodoval v prvním stupni.

Oprávnění označení zvláštní kategorie vína pro účely církve mají církve státem uznané.⁹ I když svobodu vyznání mají i náboženské skupiny jiné, státního dobrodiní se vzhledem k tomu, že nebyla provedena odluka církve od státu, mohou domáhat jen ty, které stát uznal.

1 Postup výroby košer vína

Košer víno je v židovském náboženství víno rituálně čisté vyrobené postupem daným předpisy judaismu ověřenými rabínem. Různé autority na košer víno jsou různě respektovány podle náboženské orientace, existují veřejné autority i autority některých náboženských skupin. Je tedy možné, že vinařství má více certifikátů různých autorit nebo naopak má certifikaci jedné autority, která však není uznávána některým židovským náboženským hnutím (např. hnutí Chabad – příslušníci lubavičů). ***Ne každé košer víno musí být uznáváno všemi židovskými skupinami, ať již je či není jako košer označeno podle vinařského zákona.*** Košer víno se užívá při bohoslužbě na konci večerní modlitby v synagoze k přivítání šabatu, při velikonoční pesahové večeři a svátku Purim.

¹ Za připomínky děkuji jednateři Terra vinifera s.r.o. PhDr. Robinu Böhnischovi, vinaři Českého vinařství Chrámce s.r.o. Františku Váňovi a vinaři Vinařství Dvořáček LTM, s.r.o. Lubomíru Dvořáčkovi.

² Židovství má své centrum v Izraeli, kde sídlí hlavní rabináty aškenázský (pro židovské věřící pocházející z Evropy) i sefardský (pro židovské věřící ze Středomoří). V čele katolické církve je římský biskup - papež, který je řídicí osobou s plným právem rozhodnutí v celé církvi.

³ § 16 ods. 6 a § 39 ods. 1 písm. g) a ods. 6 písm. b) zákona č. 321/2004 Sb., o vinohradnictví a vinařství.

⁴ § 37 ods. 1 písm. b) a § 37 ods. 2 písm. c) zákona o vinohradnictví a vinařství.

⁵ § 40 ods. 3 zákona o vinohradnictví a vinařství.

⁶ § 1 ods. 2 písm. f) a § 1 ods. 6 zákona č. 146/2002 Sb., o Státní zemědělské a potravinářské inspekci.

⁷ Výjimky z eneologických postupů ve vinařství a rozhodování o zatřídění vína jakostního a s přívlastkem vyrobeného ve vinařské oblasti Morava i Čechy. § 12 ods. 8, § 26 ods. 7 a 9 zákona o vinařství a vinohradnictví.

⁸ Státní zemědělská a potravinářská inspekce je celostátním správním úřadem se sídlem v Brně. § 1 ods. 1 a 4, § 11c ods. 7 zákona o Státní zemědělské a potravinářské inspekci. § 40 ods. 4 zákona o vinohradnictví a vinařství.

⁹ Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

Svátek Purim je slaven k uctění záchránkyně Židů v perském zajetí královny Ester, jejíž zásluhou královský rádce Haman neprovedl plán na vyvraždění Židů a svého židovského odpůrce Mordokaje (Mordechaj), který byl bratrancem a pěstounem Ester.¹⁰ Příběh je i symbolikou práva na odpor proti plánovanému pogromu. Vladimír Železný dokonce s velkou nadsázkou uvádí, že „*má pravověrný žid povinnost opít se tak, že nemá být schopen rozlišit Mordechaje od Hamana*“ a pokračuje: „*v novodobých dějinách by odpovídalo příkazu opít se tak, že pravověrný žid nerozliší třeba Goldu Meirovou od Hitlera. Stejný odstup v Bibli je mezi Mordechajem a Hamanem.*“¹¹

Hlavně se košer víno užívá k běžné spotřebě pro pravověrné židy.¹² Původně bylo víno jako úlitba součástí obětí Hospodinu, jak Hospodin přikazuje ve 3. knize Mojžíšově Leviticus: „*V den, kdy za vás bude nabízet váš snopek podáváním, připravíte Hospodinu k zápalné oběti ročního beránka bez vady a k němu přidavnou oběť, dvě desetiny éfy bílé mouky zadělané olejem, jako ohnivou oběť Hospodinu v libou vůni. K tomu i úlitbu, čtvrtinu hlínu vína.*“¹³ Třetí kniha Mojžíšova Leviticus obsahuje zákaz pití vína pro kněze před vstupem do stanu setkávání:¹⁴ *Hospodin promluvil k Áronovi: „Ty ani tvoji synové s tebou nesmíte pít víno nebo opojný nápoj, když budete vcházet do stanu setkávání, abyste nezemřeli. To je provždy nařízení pro vaše pokolení.*“¹⁵

1.1 Pěstování vinné révy

Na pracích ve vinohradu, včetně vinobraní se mohou podílet i nežidé. V samotné Svaté zemi – Izraeli musí splňovat vinař pro pěstování hroznů na výrobu košer vína čtyři pravidla – orlach, šmita, kilai ha kerem, terumot a ma aserot.

Orlach (orla) - Pro výrobu košer vína nesmí být použita první sklizeň (panenská), kdy je vinný keř ještě bez dostatečně vyvinutého kořenového systému, což může mít vliv na kvalitu hroznů. Možné je užit sklizeň až ze čtvrtého roku. Proto se třetím rokem odstraňují z vinné révy poupata. Hrozny spadlé při vinobraní na zem se již nesbírají.

Šmita - Vinici je nutné každý sedmý rok **odpočinití** (šabatový rok) nechat ladem, jak je přikázáno v 3. knize Mojžíšově: „*Šest let budeš osívat své pole, šest let budeš prořezávat svou vinici a shromažďovat z ní úrody, ale sedmého roku bude mít země slavnost odpočinití, odpočinití Hospodinovo. Nebudeš osívat své pole, ani prořezávat svou vinici. Co po tvé žni samo vyrosté, nebudeš sklízet a hrozny z vinice, kterou jsi neobdělával, nebudeš sbírat. Země bude mít rok odpočinití*“.¹⁶ Rok odpočinití se počítá u každé vinice individuálně podle jejího stáří. Ustanovení o roku odpočinití některá izraelská vinařství obcházejí tím, že vinice na sedmý rok pronajmou nežidům a hrozny nakoupí.

¹⁰ Kniha Ester.

¹¹ VLADIMÍR ŽELEZNÝ: *Dobré rady milovníka vína*. Praha 2010, ISBN 978-80-204-2217-0, s. 227. Zde je i popis pití košer vína při židovských svátcích na s. 225-228. Golda Meirová (1898-1978) byla premiérkou Izraele 1969-74.

¹² Žid pro výrobu košer vína musí být pravověrný. Rozhodující je náboženství, ne národnost. Proto je zde žid uváděn jako příslušník židovského náboženství s malým ž. Ne jako označení národní příslušnosti s velkým Ž.

¹³ Leviticus (Lv) kapitola 23, verš 12-13. Hlín (hin) byla míra o objemu 6 litrů. Obdobně ve 4. knize Mojžíšově Numeri 28, 14: *Příslušná úlitba bude polovina hlínu vína na býčka, třetina hlínu na berana a čtvrtina hlínu na beránka. To bude zápalná oběť o novoluní, po všechny měsíce v roce.*

Citace a odkazy na knihy Mojžíšovy dle ekumenického překladu *Bible*, 2. vydání Stuttgart 1984, 987 s.

Další zmínky o víně v Bibli viz LUKÁŠ EVŽEN MARTINEC: *Bible a víno*. Sborník Škola vína a vinařství, Masarykova univerzita Brno 2009, s. 38-43.

¹⁴ Svatyně se schránkou svědectví (archou úmluvy) zřízená při cestě z Egypta, předchůdce chrámu. Její stavbu a popis obsahuje 2. kniha Mojžíšova Exodus 36-40.

¹⁵ Lv 10,8-9.

¹⁶ Lv 25, 3-5. Obdobně je to předepsáno pro 50. rok – milostivé léto: „*Padesátý rok vám bude létem milostivým. Nebudete v něm sít ani sklízet, co samo vyrosté, ani sbírat hrozny z neobdělávaných vinic.*“ – Lv 25, 11.

Kilai ha kerem – Zákaz mísení druhů. Při pěstování vína nesmí být ve vinici vysazeny jiné druhy ovoce než vinná réva.

Terumot a ma'aserot – obřadní vylití 1% vína na památku bývalého desátku¹⁷ a odvodu pro jeruzalémský Chrám.

1.2. Výroba vína

Výroba vína začíná dovezením vinných hroznů ke zpracování a končí zašpuntováním vína v láhvi. Na výrobě moštu od přijmutí hroznů se musí podílet jen zbožní židé. Traktorista přivázející hrozny z vinice může být nežid, ale do drtiče je může vysypat jen pravověrný žid. Někteří rabíni vyžadují, aby i dovozce hroznů byl pravověrný žid či alespoň národnostní Žid. Na výrobě se nesmí podílet rituálně nečistí (např. ženy v období menstruace či po porodu).¹⁸ Přístroje a pomůcky (lis, nádoby) na výrobu košer vína musí být určeny jen na tuto výrobu, nelze je použít pro výrobu běžného vína. Pokud se finančně náročné přístroje používají na výrobu i nekošer vína (lis, stáčecí linka), musí projít speciálním čištěním před výrobou košer vína. Nesmí se užívat živočišné produkty (bílek, živočišná želatina),¹⁹ mohou se užívat jen košer produkty (v Izraeli se užívá rostlinná želatina).

1.3 Druhy košer vína

Košer víno je

- **vařené víno** (převařené) či pasterizované (jajin mevušal). Víno se převažovalo, jelikož nemohlo být užito pro jiné náboženské kultury okolo starého Izraele a pravověrný žid věděl, že jej proto může pít. Vaření vína se uvádí jako pozůstatek dob prvního Chrámu, nebo dob babylónského zajetí. Na oltář smělo jen víno, kterého se nedotkl nežid. V Babylónii se pilo víno hojně a zároveň bylo židovskou obětinou. Snahou židů bylo zabránit pití jejich rituálního vína nežidy a rovněž, aby se na oltář dostalo nečisté víno. Na lahvích vařeného vína se užívá označení pro vařené víno - mevušal. Dnes je mevušal víno pasterizované (bleskově ohřáté) při 84-87 stupních Celsia. Může jej otevřít i nežid, aniž ztrácí košer kvalitu,
- **nevařené víno** nebo nepasterizované (jajin lo mevušal). Nevařené víno se speciálně neoznačuje. S nevařeným vínem může, včetně otevření láhve, manipulovat jen pravověrný žid, jinak ztratí košer kvalitu.

Pokud chce nežid uctít pravověrného žida vínem, zvolí vařené víno. Má-li nevařené víno, pak hostitel nežid nabídne uzavřenou láhev s vývrtkou hostu židovi, aby láhev otevřel. Je to sice v rozporu se zásady pohostinství, ale zachová se kvalita košer nevařeného vína. Připijí si pak na život (l'chaim). Zvláštní je víno pro svátky **pesach** (šel Pésach, Passover, velikonoce) a víno **mehadrin** pro ultra ortodoxní židy.

Na Moravě se původně košer víno vyrábělo hlavně v Mikulově, kde sídlil moravský zemský rabín.²⁰ Dnes je na Moravě výroba nepasterizovaných košer vín ve Vinařství Dvořáček LTM, s.r.o. Mikulčice za dozoru brněnského rabína. V Čechách produkuje pasterizovaná košer vína České vinařství Chrámce s.r.o. za dohledu zemského českého nebo pražského rabinátu. Dovoz košer vín z Izraele zajišťuje především firma Terra vinifera s.r.o., Mladé Buky.

2. Obchodní a ústavní hledisko

¹⁷ Pátá kniha Mojžíšova Deuteronomium 14, 23: „Na místě, které si on vyvolí, aby tam přebývalo jeho jméno, budeš jíst před Hospodinem, svým Bohem, desátky ze svého obilí, moštu a čerstvého oleje i prvorozených kusů svého skotu a bravu, aby ses učil bát Hospodina, svého Boha, po všechny dny.“

¹⁸ Lv 12, Lv 15.

¹⁹ JOSEF KOTÁSEK: Označení vín vyráběných pro bohoslužebné účely, *Škola vína a vinařství*, Masarykova univerzita Brno 2009, s. 22-23.

²⁰ Největší moravským košer vinařstvím byla židovská společnost Teltscher a Glatauer. VLADIMÍR ŽELEZNÝ: *Dobré rady milovníka vína*, s. 225.

Mešní a košer vína nejsou monopolně určena jen pro náboženské účely, ale užívají se k běžné spotřebě a označení má i tržní aspekt. Tedy mnoho výrobců vína může mít zájem o toto označení z důvodu zisku. Určení vína pro bohoslužbu je prioritní a nezáleží na tom, že vedle bohoslužby lze víno užít i k běžné konzumaci a dané označení jej může činit vyhledávaným na trhu vůči jiným vínům stejné materiální kvality, ale bez daného označení. Souhlas církve s označením vína za mešní či košer má prvotní funkci informace, že dané víno smí být při bohoslužbě užíváno. Na tomto hlavním náboženském poslání označení mešní či košer víno nic nemění prodejnost takového vína na trhu.

V našem státě není provedena odluka státu a církve, avšak neexistuje žádná státní církev. Stát se neváže na žádnou ideologii, respektuje však náboženskou svobodu i ateismus. Rozhodně není státem ateistickým. Na církve přenáší i určité veřejnoprávní úkony (uzavírání manželství). Zákon neupravuje podmínky poskytnutí souhlasu s užitím označení mešní či košer víno ze strany církve. Je v moci příslušné církve, který orgán určí k udělování souhlasu a jaké stanoví podmínky. Nikdo nemá ani při splnění stanovených podmínek nárok na získání tohoto označení a církev může žádost odmítnout i bez udání důvodů či na ni nereagovat. To vychází z ústavní zásady, že církve spravují své záležitosti nezávisle na státu.²¹ Ochranu autonomie církví již judikoval Ústavní soud i Nejvyšší správní soud, když konstatovaly, že státním orgánům, včetně soudů, nepřísluší posuzovat a zjišťovat, které osoby v církvi plní úlohu duchovních.²² Autonomii církví rovněž potvrdil Ústavní soud, když zrušil část zákona o církvích.²³

Označování za mešní či košer víno spadá do oblasti autonomie církve. Rozhodnutí církve o udělení souhlasu s užitím pojmu mešní nebo košer víno není rozhodnutím správního orgánu o veřejném subjektivním právu a nepodléhá přezkumu ve správním soudnictví. Soudní přezkum udělování tohoto souhlasu by byl státní přezkum rozhodnutí církve o tom, které víno k bohoslužbě užívat, což je nepřipustné.

²¹ Čl. 16 ods. 2 Listiny základních práv a svobod, republikace č. 2/1993 Sb. IGNÁC ANTONÍN HRDINA: Styčné body církevního (kanonického) a světského práva, *Právník* 9/2009, ISSN 0231-6625, s. 958.

²² Usnesení č. 30/2000 *Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu* (III.ÚS 136/2000). Rozsudek č. 966/2006 *Sbírky rozhodnutí Nejvyššího správního soudu* (5As 25/2005).

²³ Nález č. 4/2003 Sb. (Pl.ÚS 6/02). Tento nález byl korigován nálezem 10/2008 Sb. (Pl.ÚS 2/06), který však nezpochybnil princip vnitřní autonomie církví.